

ਸ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ
ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਕੋਲੋਂ ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ
'ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ।
ਸਾਬਕਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਪਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਡਾ. ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ।

ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ

ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਕੋਹਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮਿਸਾਲੀ ਕਿਸਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਨੇੜਤਾ ਰੱਖ ਕੇ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸਾਲੀ ਕਿਸਾਨ ਰੋਸ਼ਨ ਮੀਨਾਰ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਧੁਰਾ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਵਿਕਾਸ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 47 ਸਾਲਾ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ 45 ਏਕੜ ਅਤੇ ਠੇਕੇ ਤੇ 400 ਏਕੜ ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਆਲੂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਰਵਾਇਤੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਘਟਾਇਆ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਲਗਭਗ 300 ਏਕੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 100 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਉਗਾ ਕੇ ਪਰਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਪੁਖਰਾਜ ਕਿਸਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਯੋਤੀ, ਕੁਫ਼ਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਕੇ ਚੰਦਰਮੁਖੀ, ਲਵਕਰ, ਪੁਸ਼ਕਰ, ਅਸ਼ੋਕਾ, ਐਸ. ਚਿਪਸੋਨਾ, ਚਿਪਸੋਨਾ ਦੋ, ਸੁਪਰ ਸਿਕਸ ਅਤੇ ਲੈ ਆਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦਾ ਬੀਜ ਵੇਚਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਬੀਜਦੇ ਹਨ। ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜ ਕੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਅੰਤਰ ਕਤਾਰ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਬੀਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਟ ਤੋਂ ਵੱਟ ਦੀ ਦੂਰੀ 60 ਸ.ਮ. ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰ ਗੰਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਢੰਗ ਵਰਤ ਕੇ ਉਹ ਆਲੂਆਂ ਦਾ 100 ਕੁਇੰਟਲ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦਾ 400 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਲਗਭਗ 15,000 ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਵਿੱਚ ਤਰਬੂਜ ਦੀ ਵੀ ਅੰਤਰ ਕਤਾਰ ਫ਼ਸਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਆਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਤਰਬੂਜ ਦੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਬੂਜ ਬੀਜ ਕੇ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਢੰਗ ਵਰਤ ਕੇ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰਬੂਜ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਪਰਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ 295 ਅਤੇ ਇੰਡੋ ਅਮਰੀਕਨ ਪੀਟੋ ਨਾਗਰਾ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਰਬੂਜੇ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸੁਨਹਿਰੀ, ਹਰਾ ਮਧੂ, ਪੀ ਐਸ, ਨਾਮਧਾਰੀ 7455 ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਕਿਸਮਾਂ ਵੀ ਪਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਰਖ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਕੁਆਲਿਟੀ ਪੱਖੋਂ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਪੀ ਏ ਯੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਦੀ ਢਾਈ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਵੱਟਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਰ ਆਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਭਰਪੂਰ ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਦਾ ਝਾੜ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋਖੇ ਹੋਏ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਤ ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਜੋਂ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਟਾਂਇਨ ਦਾ ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਉਲਟਾਵਾਂ ਹਲ ਅਤੇ ਚਿਸਲਰ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵਾਹਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਪਰਤ ਟੁੱਟਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਾਗਰਾ ਐਗਰੀ ਫਾਰਮ ਮਾਰਕਾ ਸੀਡ ਲਗਾ ਕੇ ਚੰਗੇ ਭਾਅ ਵੇਚਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਣਕ (50 ਏਕੜ), ਬਰਸੀਮ (2 ਏਕੜ), ਸੂਰਜਮੁਖੀ (150) ਏਕੜ, ਮੂੰਗੀ (5 ਏਕੜ), ਝੋਨਾ (200 ਏਕੜ), ਬਾਸਮਤੀ (1 ਏਕੜ), ਸਰ੍ਹੋਂ (1/2 ਏਕੜ) ਅਤੇ ਛੋਲੇ ਪੌਣਾ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਬੀਜਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਟਿਊਬਵੈੱਲ, ਟਰੈਕਟਰ, ਸੁਹਾਗਾ, ਟਰਾਲੀ ਆਦਿ ਸੰਦ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਨਾਲ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਫਾਰਮ ਤੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਫਾਰਮ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬਗੀਚੀ ਵੀ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਉਹ ਗੁੜ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਗੁੜ ਉਹ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 10 ਮੱਝਾਂ ਅਤੇ 6 ਗਾਵਾਂ ਦਾ ਡੋਅਰੀ ਯੂਨਿਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਸੰਸਥਾ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾ, ਪਟੈਟੋ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਪੋਸਕੋਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਸਬੰਧਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਝੀ ਲੈਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਵੈਨਕੁਵਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਉਹ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਇਪਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਖੂਹਾਂ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਪੰਪਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਰੀਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਉਪਜ ਸਬੰਧਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਨ 2012 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਖੇਤੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਪਨਾਉਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸੰਨ 2013 ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ।